

Metody badawcze Foresightu i możliwości ich wykorzystania w ewaluacji

Anna Kowalewska

**Rzeczpospolita
Polska**

Unia Europejska
Europejskie Fundusze
Strukturalne i Inwestycyjne

Plan prezentacji

1

Co to jest Foresight?

2

Jakie są metody Foresightu?

3

Co Foresight może zaoferować ewaluacji?

foresight, Foresight i Foresight technologiczny

~ foresight – znaczenie w języku angielskim:

- dobry wgląd (intuicja) w kwestie dotyczące przyszłości
- mądrość, dalekowzroczność, zdolność do odpowiedniego reagowania na wyzwania przyszłości

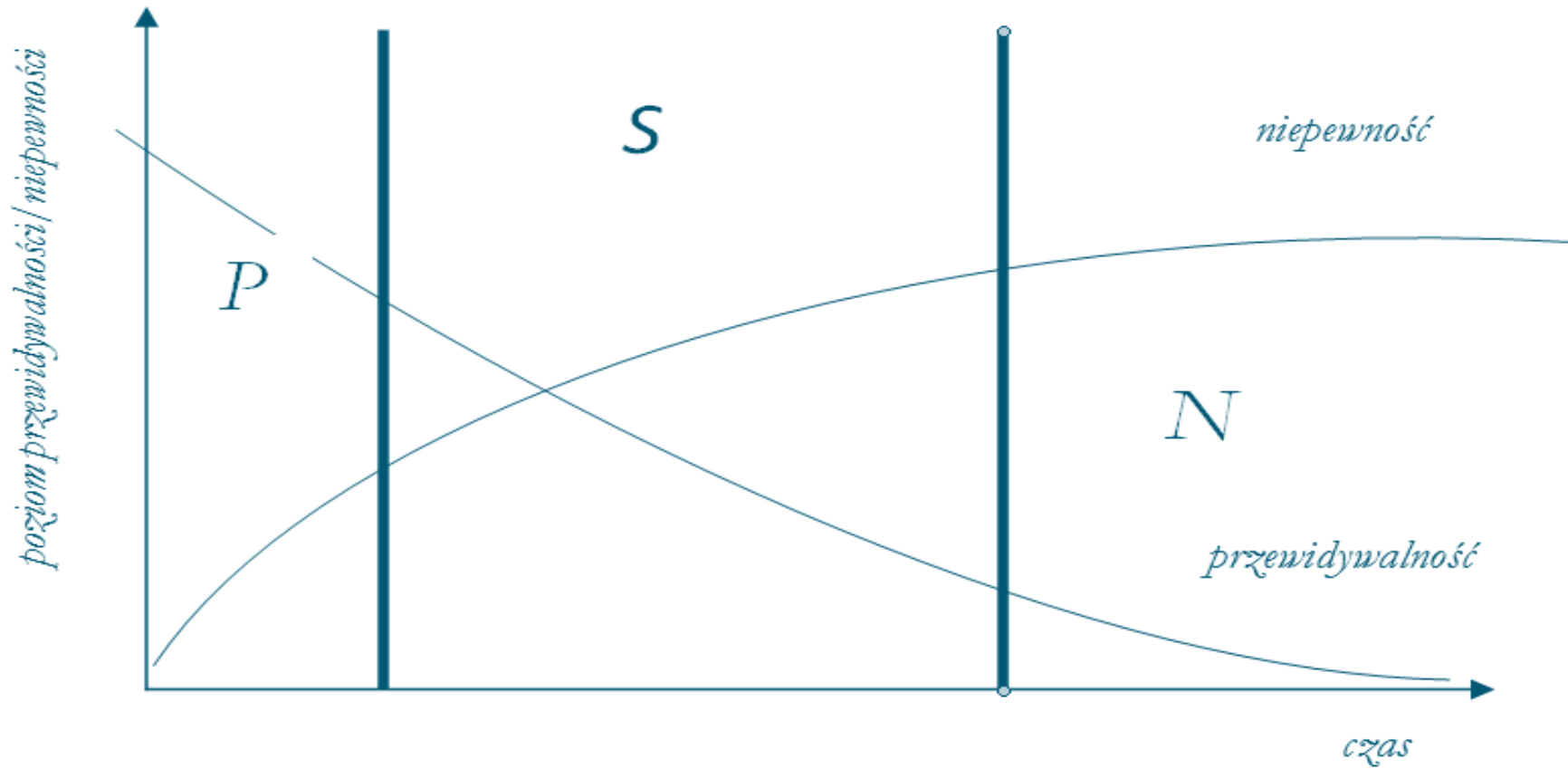
~ Foresight (instytucjonalny) :

- zebranie w ustrukturyzowanym procesie danych i intuicji na temat przyszłych wyzwań i szans i ich zastosowanie jako informacji strategicznej w podejmowaniu decyzji
- więcej niż prognozowanie i planowanie
- proces partycypacyjny, z udziałem wielu grup interesariuszy, w którym dokonuje się oceny danych, artykułuje przyszłe możliwości i proponuje działania

~ Foresight technologiczny, naukowo-technologiczny, innowacji:

- Foresight w sferze nauki, technologii, innowacji

Wraz z wydłużaniem horyzontu czasowego maleje
zdolność do przewidywania

P – prognozowanie

S – scenariusze

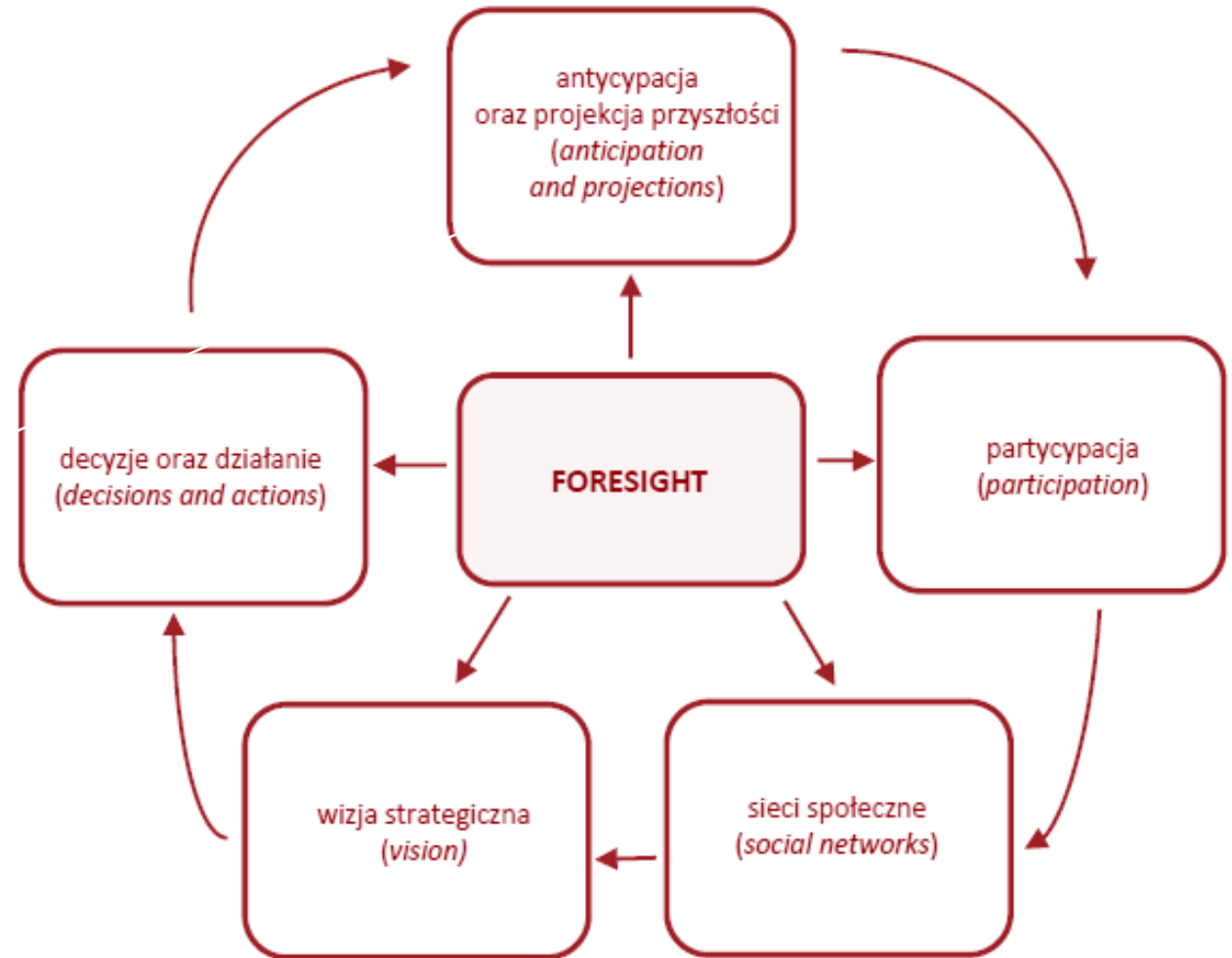
N – nadzieja

Kaivo-oja i in. (2004)

Czym jest Foresight?

“ Foresight to systematyczny, oparty na uczestnictwie [partycypacyjny] proces budowania średnio- i długoterminowej wizji przyszłości, skierowany na dzisiejsze decyzje i mobilizowanie do wspólnych działań. ”

Miles and Keenan (2002)

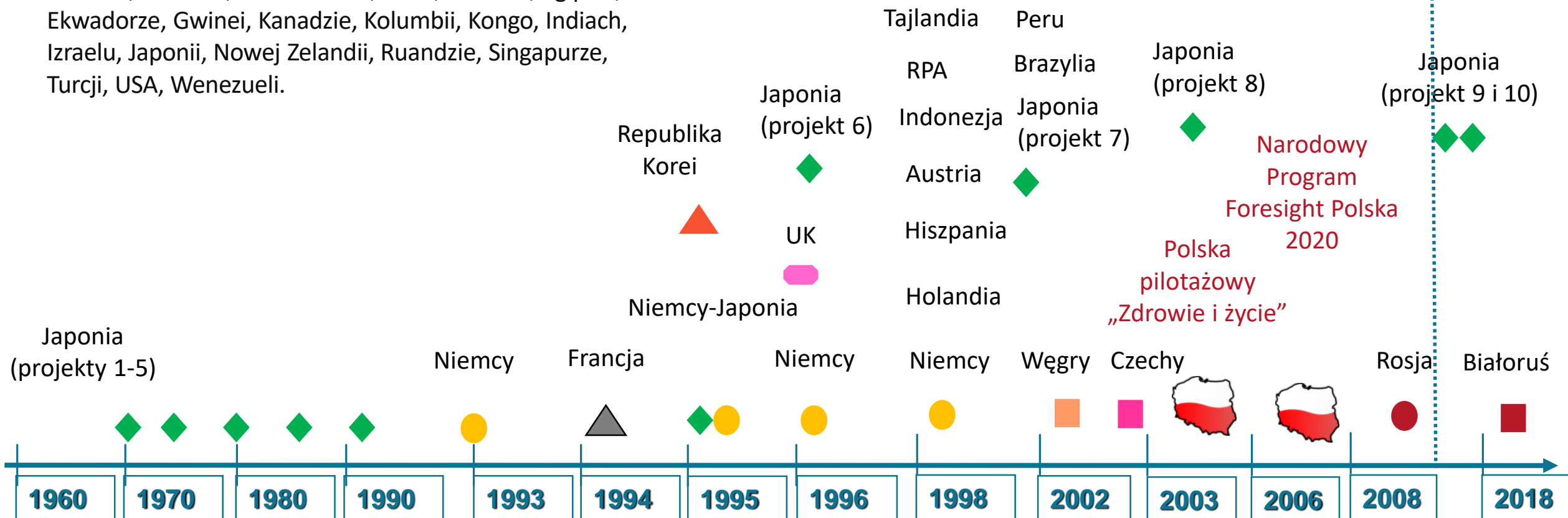

Gaivigan i in. (2001)

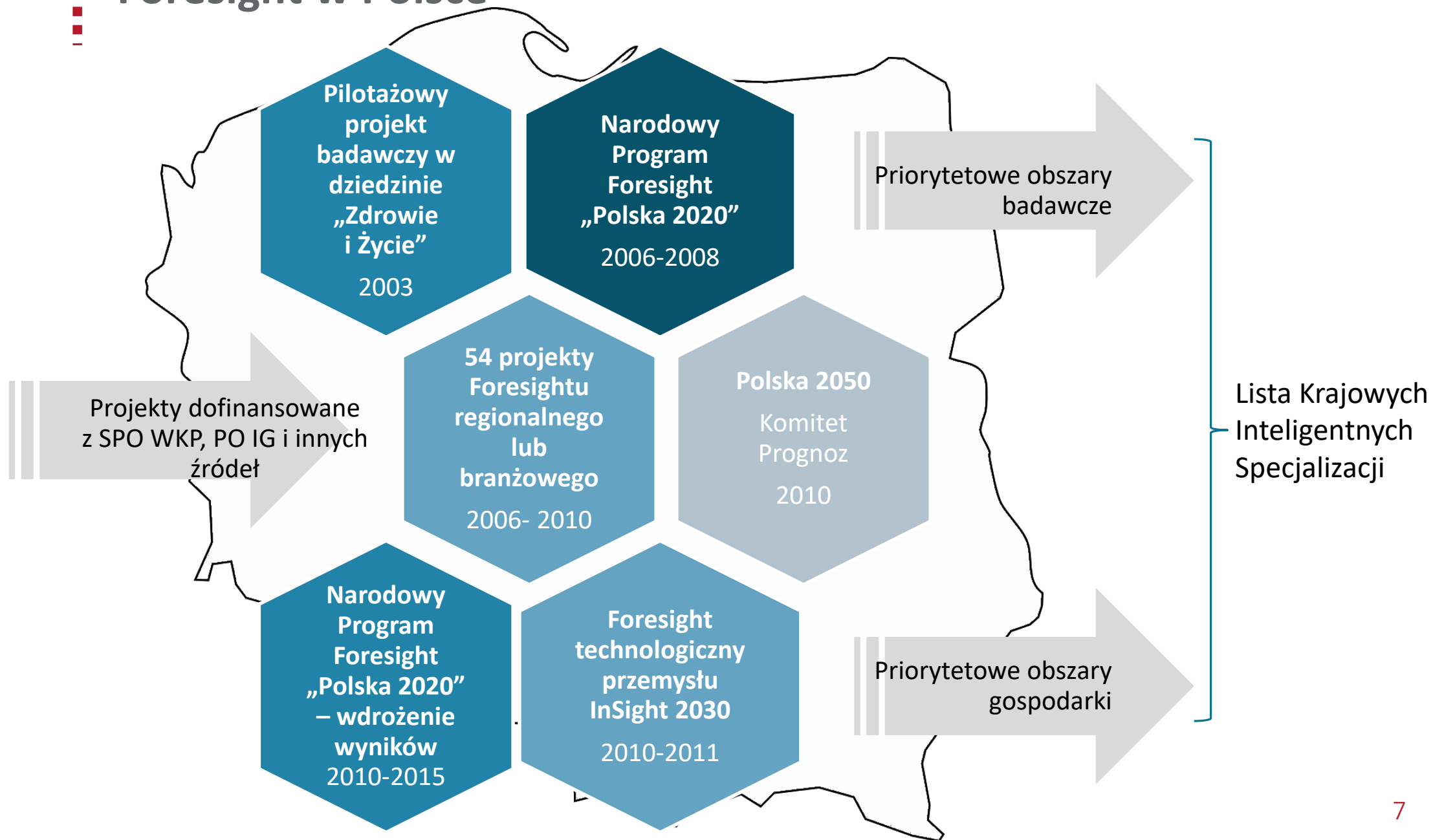
Foresight na świecie

Do 2009 r. - – *ponad 2000 projektów foresight według EFMN Project*

- ~ Foresight stosowano prawie w każdym kraju Europy
- ~ Poza Europą – między innymi w Algierii, Arabii Saudyjskiej, Armenii, Australii, Burkina Faso, Chile, Chinach, Egipcie, Ekwadorze, Gwinei, Kanadzie, Kolumbii, Kongo, Indiach, Izraelu, Japonii, Nowej Zelandii, Ruandzie, Singapurze, Turcji, USA, Wenezueli.

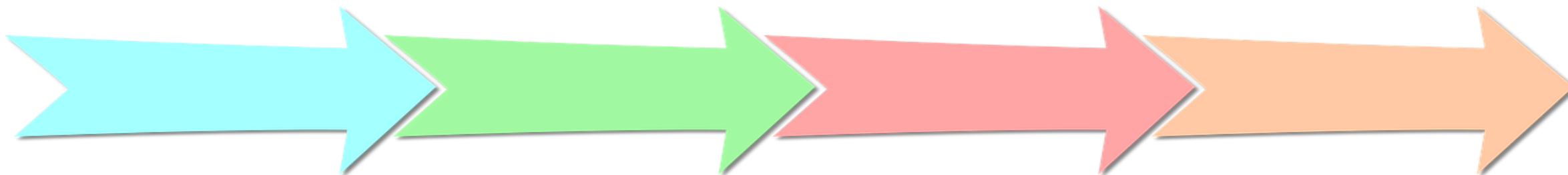
Foresight w Polsce

Różne twarze Foresightu

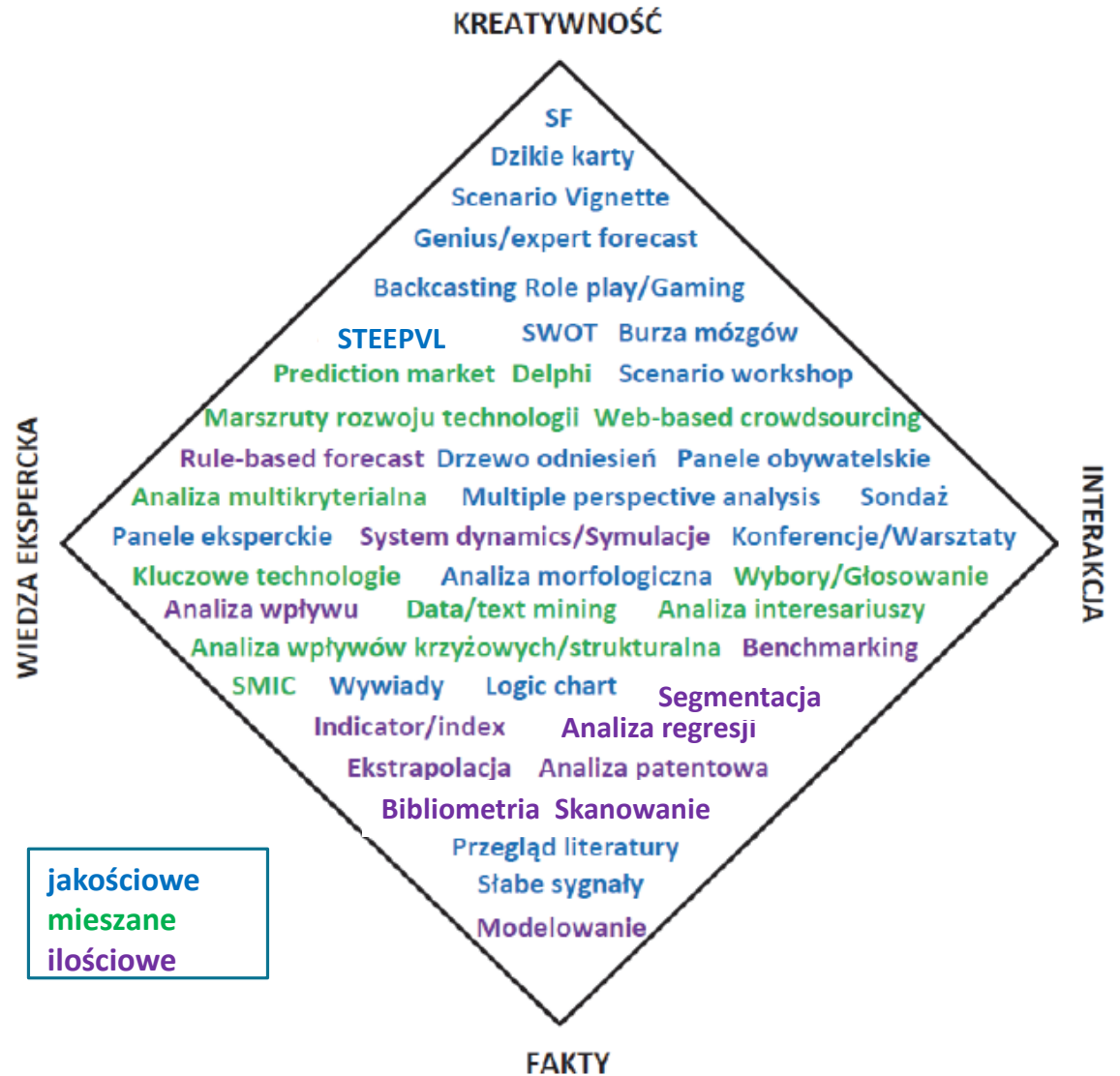
- ~ Początkowo stosowany – jako narzędzie umożliwiające wyznaczanie priorytetów w w obszarze technologii i nauki – foresight **technologiczny**
- ~ Następnie – jako proces umożliwiający budowanie strategii rozwoju kraju, przygotowanie się na globalne wyzwania, a także kształtowanie długofalowej polityki kraju – foresight **narodowy**
- ~ Obecnie coraz częściej na poziomach:
 - regionalnym – foresight **regionalny**
 - sektorowym – foresight **branżowy**
 - pojedynczych przedsiębiorstw, instytucji, organizacji – **korporacyjny**
- ~ Istnieją również projekty:
 - mieszane, np. **regionalno-branżowe**
 - **ponadnarodowe**
 - dotyczące sfery społecznej
 - lub określonych zagadnień tematycznych

- *Global Europe 2050, Komisja Europejska*
- *The Future of Families to 2030, OECD*
- *Scenariusze przyszłości bibliotek, Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego*
- *Tackling Obesities: Future choices , UK*
- *The Ageing Society 2030, DK*
- *The Future of Pensions and Healthcare in a rapidly ageing world, WEF*
- *The Detection and Identification of Infectious Diseases, UK*
- *Mental Capital and Wellbeing, UK*
- *Developing the framework for an epidemic forecast infrastructure, IT*
- *Harmonizing, Integrating, Vitalizing Research on HIV/AIDS, FR*

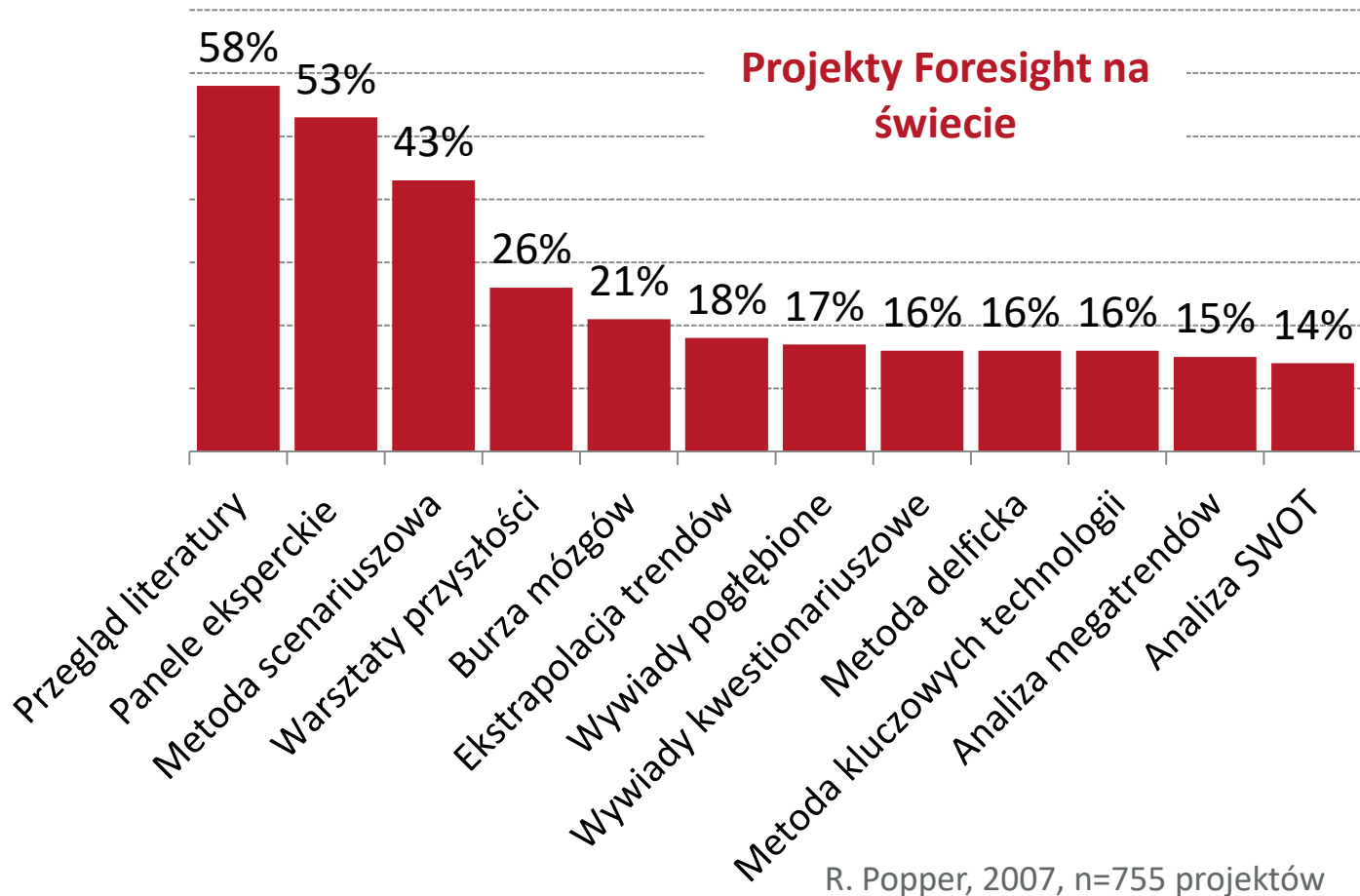

Metody badawcze Foresightu

- ~ Foresight jest kombinacją: intuicji, metod badawczych, analizy antycypacyjnej i badania rozwoju trendów (J. Kuciński)
- ~ Szeroki katalog metod i technik badawczych Foresightu
- ~ Metody mogą być łączone dowolnie
- ~ Wiele typologii metod – najbardziej znana to tzw. diament metodyczny foresightu R. Poppera, obejmujący cztery wymiary:
 - kreatywność
 - wiedzę ekspercką
 - interakcję
 - fakty

Najczęściej stosowane metody i techniki badawcze Foresightu

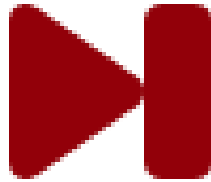
Najczęściej stosowane w polskich projektach Foresight

-
- Panele eksperckie
 - Metoda scenariuszowa
 - Metoda delficka
 - Metoda kluczowych technologii
 - SWOT
 - PEST/STEEPVL

Co Foresight może zaoferować ewaluacji?

Analiza logiki i celów obydwu tych podejść wskazuje, że mimo podobieństw:

- ~ czerpią z tego samego zestawu metod badań społecznych, ekonomicznych, podobnych narzędzi analizy strategicznej i technik pracy grupowej
 - ~ dużego znaczenia wymiaru partycypacyjnego
-mają one ze sobą niewiele wspólnego.

Foresight

- Analiza stanu przyszłego
- Przedmiot badań – niezdefiniowany, otwarty
- Dominacja pytań badawczych o charakterze opisowym i predyktywnym
- Przewaga podejścia eksploracyjnego/opisowego

Ewaluacja

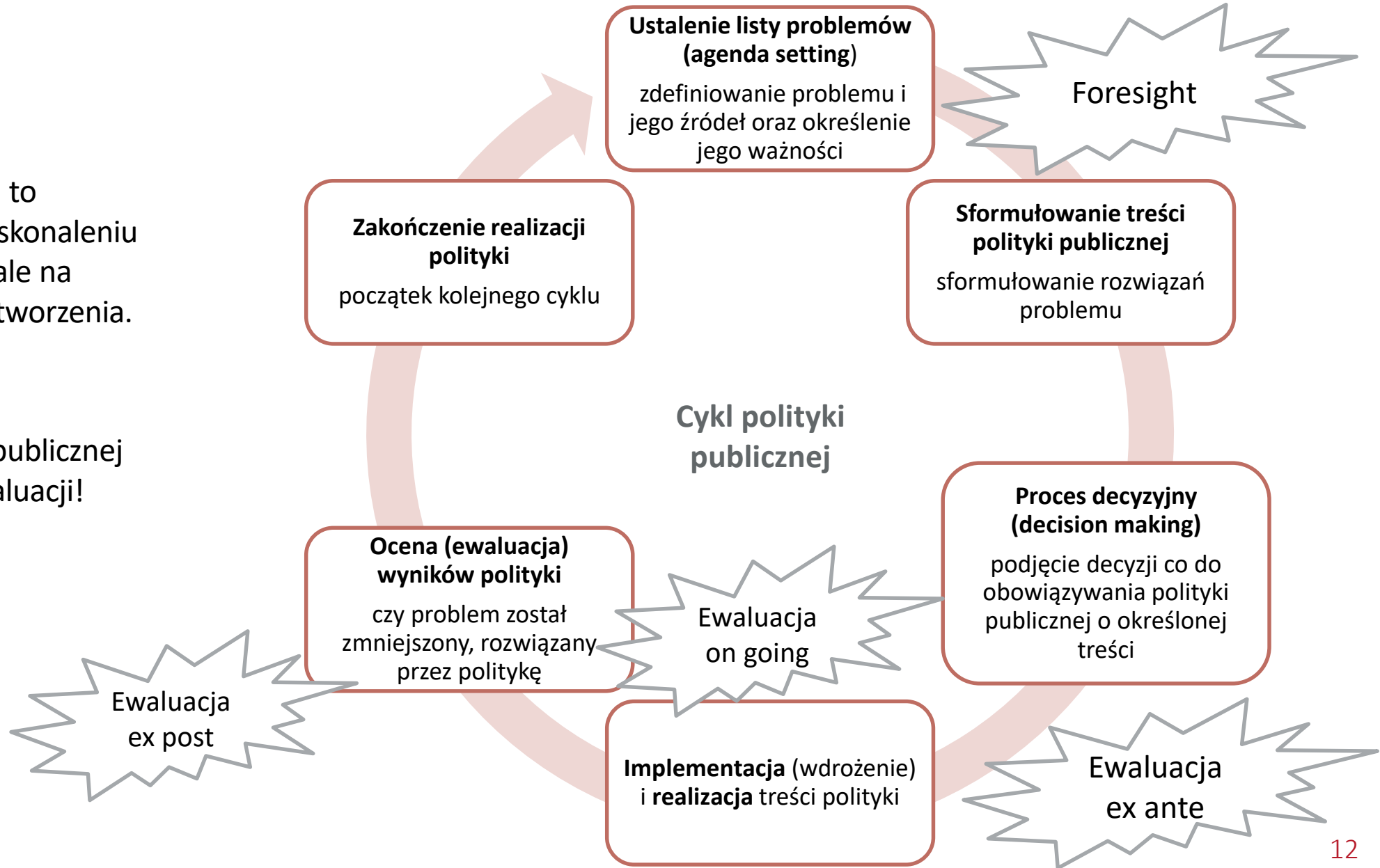
- Analiza stanu – zazwyczaj – przeszłego
- Przedmiot badań – zamknięty, o wcześniej zdefiniowanej strukturze
- Dominacja pytań badawczych o charakterze przyczynowo-skutkowym i normatywnym
- Przewaga podejścia wartościującego/ocennego

Czy cokolwiek łączy obydwie te podejścia?

~ Foresight i ewaluacja to narzędzia służące doskonaleniu polityk publicznych, ale na różnych etapach ich tworzenia.

~ Foresight jako rodzaj polityki/interwencji publicznej również podlega ewaluacji!

Jak podejmować dobre decyzje w obliczu niepewnej przyszłości? – Foresight strategiczny dla lepszych polityk

Strategic Foresight

October 2019

Strategic Foresight for Better Policies

Building Effective Governance in the Face of Uncertain Futures

Introduction

In times of rapid change, growing complexity, and critical uncertainty, responsible governance requires preparing for the unexpected. The purpose of this document is to provide senior officials from centres of government with a brief guide to strengthening the foresight capacity of their governments through a better use of strategic foresight in policymaking. The piece begins with an introduction to foresight and examples of its use by governments and other organisations. This is followed by a description of key components for building a more comprehensive strategic foresight system in government and designing successful foresight interventions, drawing on best practices from around the world.¹ The piece concludes with ways that governments may wish to collaborate with the OECD to advance strategic foresight and preparedness for the future both within their own countries and through global collaboration.

Is your government future-fit?

Governments today face multiple pressures already in the present, including economic disruption; growing international tensions; polarisation and declining trust; large-scale migration; and ageing populations. At the same time, the future will be no less challenging: climate-related crises, further rapid digitalisation of economies and societies, and new forms of political turbulence both at home and abroad could make for a future that is very different from what is commonly expected.

Main takeaways

- In times of rapid change and uncertainty, responsible policy must take multiple future possibilities into account. Strategic foresight offers the means to do that.
- All governments need to do more in order to build greater anticipatory capacity. Institutionalising the use of strategic foresight requires considering demand, capacity, institutions, embeddedness, and feedback.
- The OECD offers support to governments building their foresight capacity through advice, interventions, studies, and networking.

What does it mean to be future-fit in such a challenging context? Attempting to predict or forecast the future is of limited benefit in a world of high uncertainty. What is highly valuable, however, is to identify a number of different plausible future scenarios, explore what impacts they could have and identify potential implications for policies.

It is also important to look beyond the scope of traditional policy silos and consider how multiple developments can intersect and interact in unexpected ways. Furthermore, change may be happening further and faster than our deliberative (and sometimes lengthy) policy processes are designed to cope with, and when change grows exponentially, so too must a government's ability to respond to it.

¹ The OECD is grateful for the feedback and contributions to this piece provided by members of the OECD's Government Foresight Community and other expert practitioners of strategic foresight and public sector governance. Further comments and suggestions are most welcome.

<https://www.oecd.org/strategic-foresight/ourwork/Strategic%20Foresight%20for%20Better%20Policies.pdf>

Foresight strategiczny

ustrukturyzowana i sformalizowana eksploracja przyszłości w celu wsparcia procesu podejmowania decyzji

Zarządzanie antycypacyjne

systematyczne stosowanie foresightu strategicznego w procesie zarządzania, polegające na analizie wielu możliwych przyszłości, które pozwala:

- lepiej przygotować się do zmian
- w bieżących decyzjach maksymalizować przyszłe szanse i minimalizować przyszłe zagrożenia

W jaki sposób Foresight może wesprzeć tworzenie polityk publicznych?

- Lepsza antycypacja przyszłości – identyfikacja szans i wyzwań
- Innowacje w polityce – uruchomienie myślenia o najlepszych rozwiązaniach odpowiadających na te szanse i wyzwania
- Przygotowanie się do przyszłości dzięki przetestowaniu obecnych lub nowych strategii w kontekście możliwych scenariuszy przyszłości

Mimo zasadniczych odrębności między Foresightem a ewaluacją niektóre metody badań foresightowych mogą być wykorzystane w ewaluacji

“ Delphi jest skuteczną techniką poszukiwania odpowiedzi na odpowiednie pytania ”

[Gordon]

Pierwszy argument za stosowaniem metody delfickiej

~ Trzy rodzaje „przekonań”:

- potwierdzone, poparte „materiałem dowodowym” – **wiedza**
- którym można dać wiarę na podstawie pewnych przesłanek/dowodów, ale jest ich zbyt mało, aby można było nazwać je wiedzą – **opinie** (sądy, mądrość, intuicja)
- nie poparte żadnymi dowodami – **spekulacje**

~ Delphi - metoda „ostatniej szansy”, odpowiednia do zastosowania gdy:

- nie można rozwiązać problemu, używając precyzyjnych technik analitycznych
- jedyną „szansą” rozwiązania problemu jest zebranie „opinii” – subiektywnych sądów formułowanych przez dobrze poinformowane osoby.

Drugi argument za stosowaniem metody delfickiej

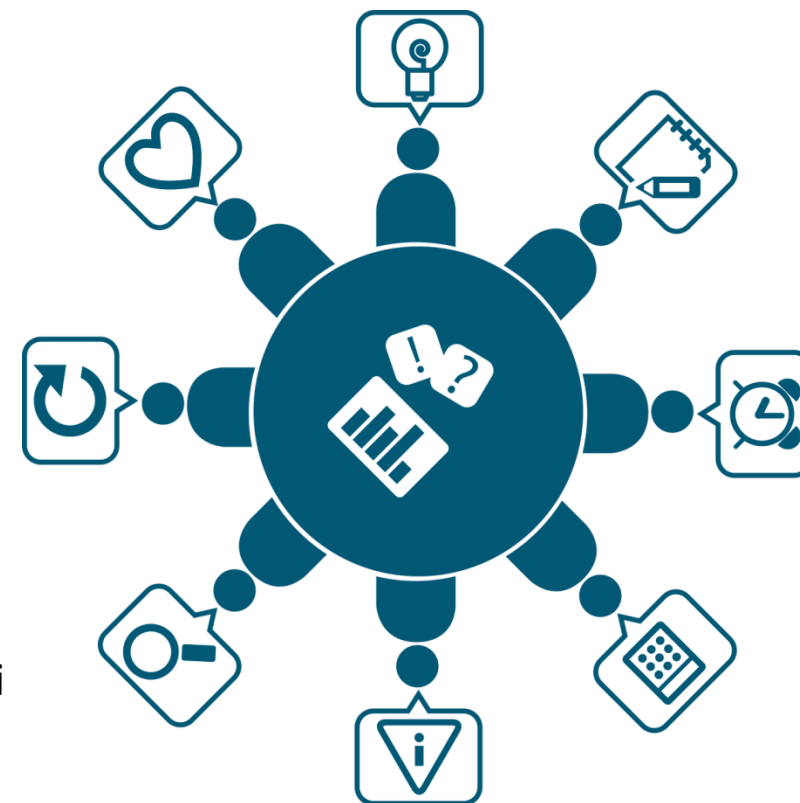
~ Delphi – metoda zaplanowana w celu:

- maksymalizacji pożytków płynących z grupowej komunikacji (tradycyjnej)
- minimalizacji negatywnych efektów tej komunikacji

~ Negatywne efekty grupowej komunikacji:

- czasochłonność
- dominacja (silnych) mniejszości
- nacisk na podporządkowanie się grupie
- rozmyta odpowiedzialność
- skłonność do pospiesznego wyrażania niezbyt przemyślanych opinii
- zamknięcie na nowatorskie idee
- tendencja do podtrzymywania raz wyrażonego stanowiska
- skłonność do ulegania opiniom wyrażonym z wysokim stopniem perswazji

~ **Syndrom grupowego myślenia** (*groupthink*): podważenie krytycznego myślenia w grupie i pogorszenie jakości ostatecznej decyzji

Kiedy warto stosować metodę delficką?

- ~ Gdy kontakty osobiste uczestników nie są pożądane ze względu na trudności z zapewnieniem warunków demokratycznej partycypacji
- ~ Gdy mamy do czynienia z osobami o różnych doświadczeniach i wiedzy
- ~ Gdy mamy do czynienia z osobami o różnych pozycjach
- ~ Gdy podejrzewamy istnienie dużych różnic zdań, kontrowersyjnych opinii, konfliktów wartości i sądzimy, że anonimowość będzie sprzyjać ich ujawnianiu
- ~ Gdy chcemy zaangażować sporą grupę osób

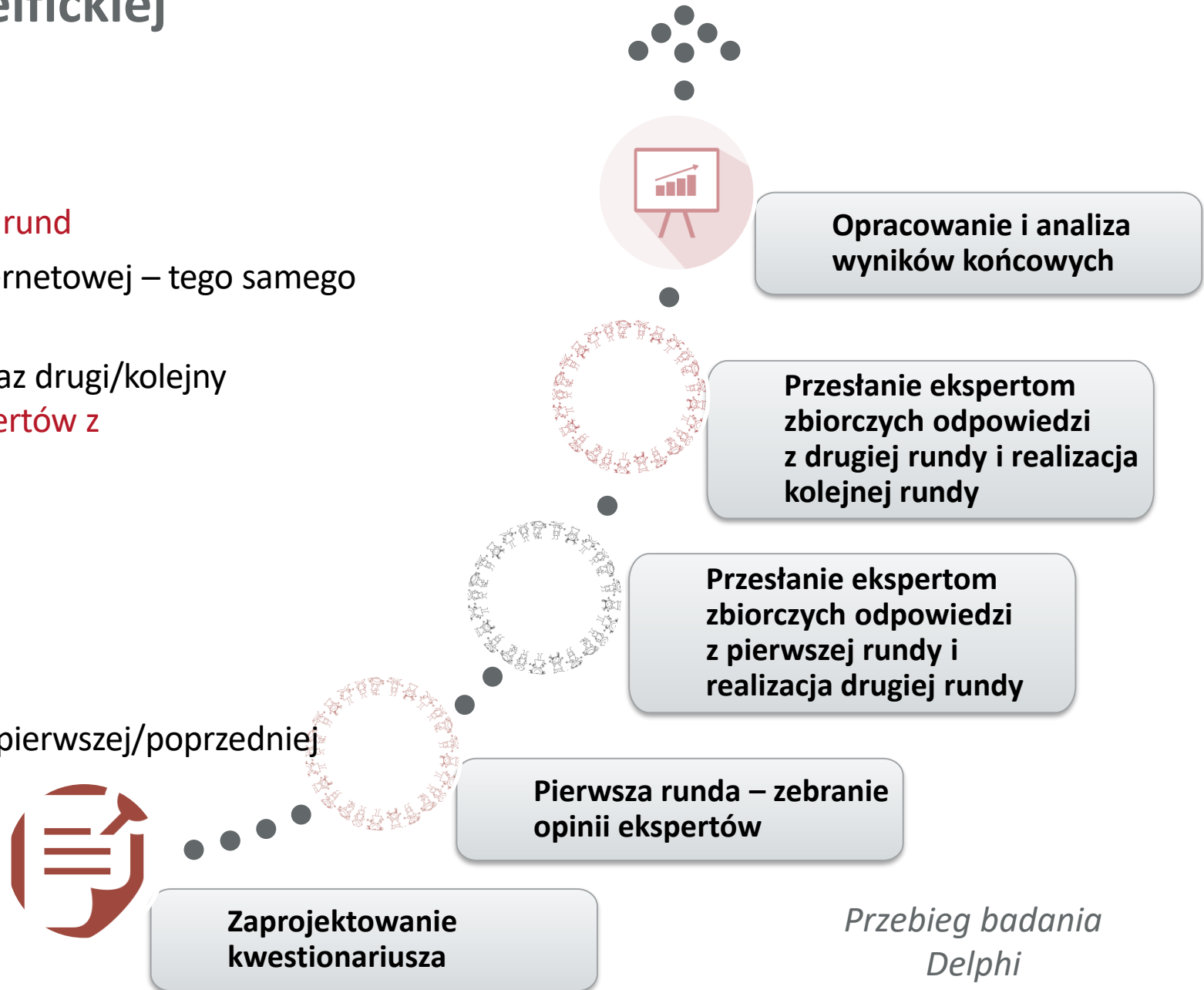

Czyli wówczas gdy...

- ~ proces ustrukturyzowanej komunikacji grupowej (Delphi) będzie bardziej efektywny niż spotkania face-to-face

Istota metody delfickiej

- ~ Badanie wiedzy, ocen i **opinii eksperckich**
- ~ Składające się zazwyczaj z **dwóch lub trzech rund**
- ~ Zazwyczaj realizowane techniką ankiety internetowej – tego samego **kwestionariusza ankiety** w każdej rundzie
- ~ Respondentom wypełniającym ankietę po raz drugi/kolejny **prezentowane są zbiorcze odpowiedzi ekspertów z pierwszej/poprzedniej rundy**
- ~ Ma to sprzyjać budowaniu **konsensusu**.
- ~ Trzy **kluczowe cechy**:
 - anonimowość
 - informacja zwrotna
 - w postaci statystycznego opisu danych z pierwszej/poprzedniej rundy

Podstawowy obszar zastosowań metody delfickiej

- ~ Przewidywanie długoterminowych procesów lub zjawisk, o których wiedza jest niewystarczająca lub niepewna
- ~ Z taką intencją projektowano metodę Delphi:
 - przewidywanie możliwości wystąpienia określonych zjawisk w przyszłości i szacowanie wartości związanych z nimi parametrów
- ~ Ta wersja metody to „klasyczne” Delphi, a jej najczęstsze zastosowania odnajdujemy w foresight i planowaniu strategicznym.
- ~ Ale...oprócz „klasycznego” Delphi istnieją jeszcze:
 - **Policy Delphi** - sposób artykulacji wszystkich możliwych opcji, które należy wziąć pod uwagę projektując kształt polityki publicznej, ocena ich możliwych rezultatów, określenie poziomu akceptacji dla każdej z tych opcji.
 - **Decision Delphi** - mechanizm wspólnego wypracowywania decyzji w skomplikowanych lub kontrowersyjnych sprawach.

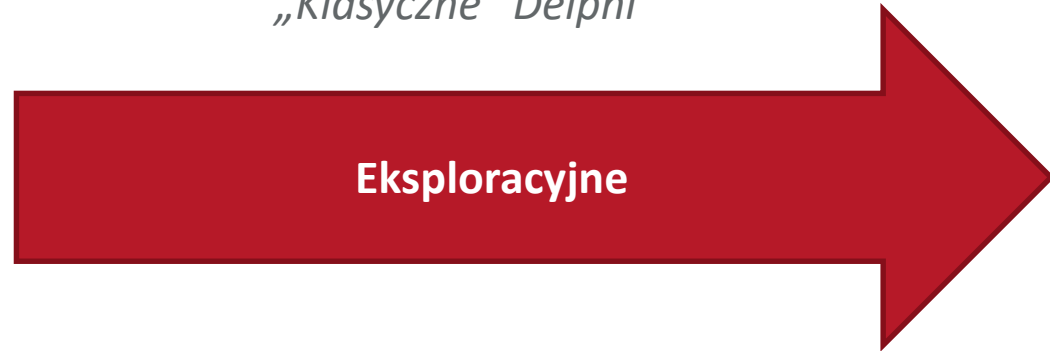
Dwa możliwe punkty wyjścia

Startujemy z teraźniejszości

- Co będzie się działo?
- Co może się zdarzyć, jeśli...?

Buujemy obraz przyszłości

„Klasyczne” Delphi

Startujemy z przyszłości

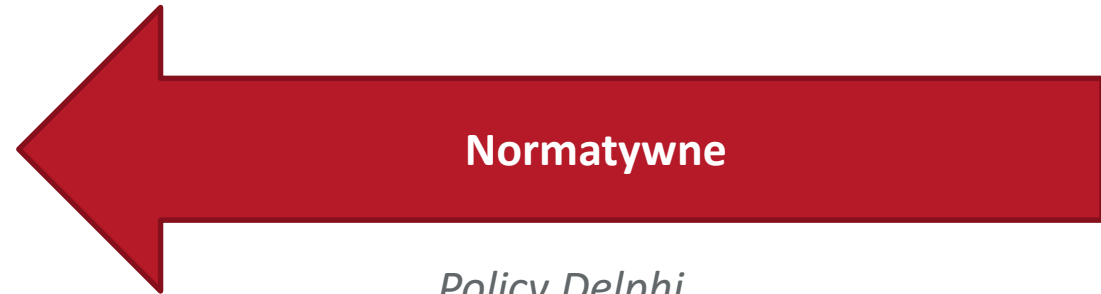
- Gdzie chcemy być?
- Jak tam dojść?

Buujemy strategię działania

Koncentrujemy się na:

- Priorytetach
- Wyzwaniach, problemach, barierach
- Działaniach do podjęcia
- Spodziewanych efektach

Normatywne

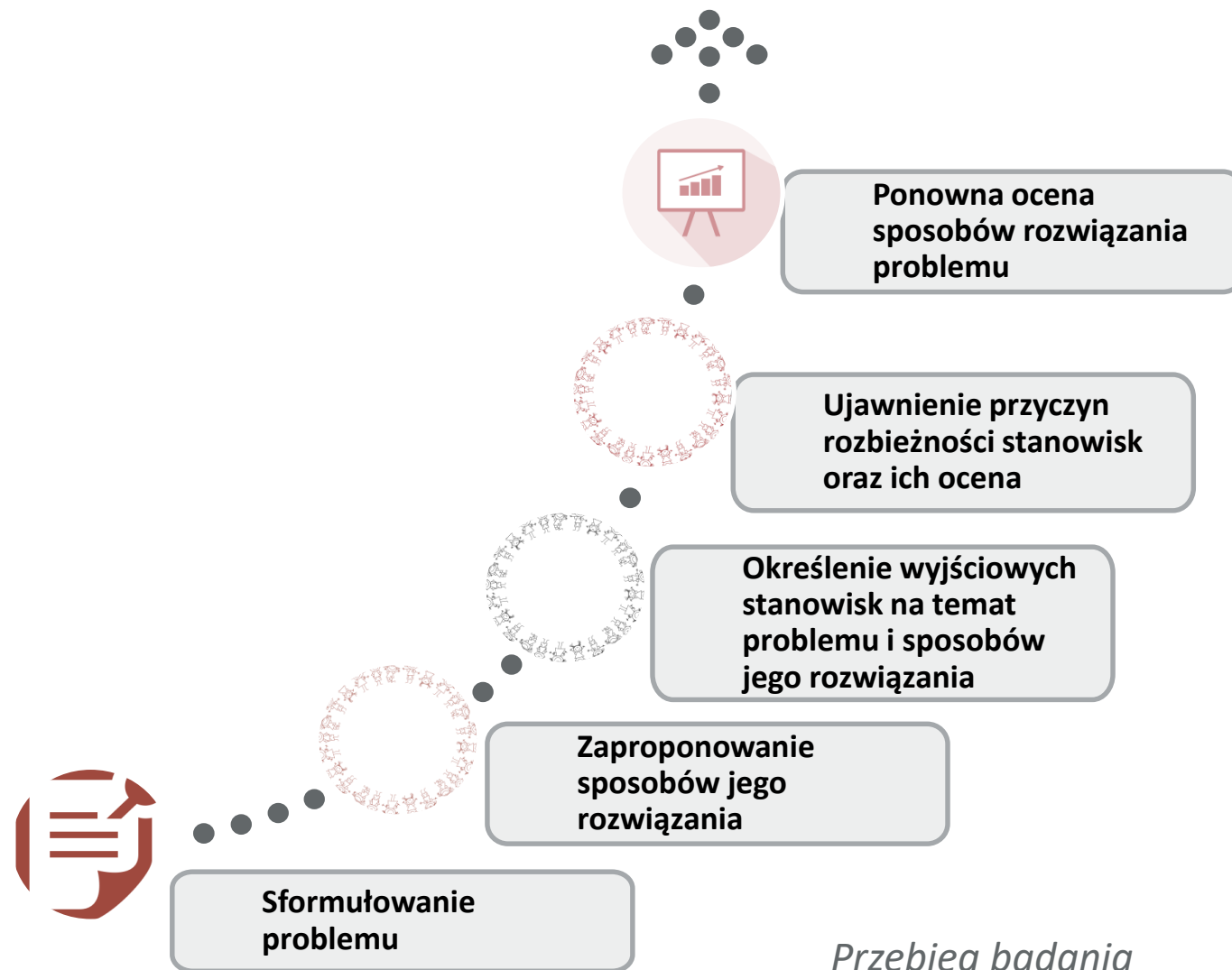
Policy Delphi

Obszary tematyczne Policy Delphi – przykłady

1. Ocena możliwych wariantów wydatkowania środków publicznych
2. Ocena możliwych opcji zagospodarowania przestrzennego terenu
3. Ocena dopuszczalności różnych form pierwszej pomocy wobec osób chorych psychicznie
4. Ocena skuteczności różnych metod profilaktyki AIDS
5. Ustalenie treści programu edukacyjnego dla rolników
6. Ustalenie kryteriów oceny rozwoju turystyki na obszarach wiejskich
7. Ustalenie kryteriów dobrego programu terapeutycznego dla przestępców
8. Ocena ryzyka beneficjenta akredytywy eksportowej
9. Ocena skutków polityki edukacyjnej
10. Ocena rozwiązań z zakresu polityki klimatycznej

W metaewaluacji:

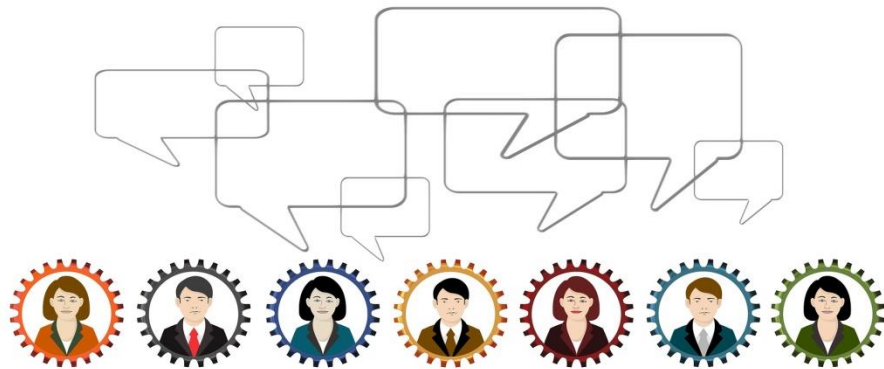
Ocena jakości różnych podejść badawczych w ewaluacji

*Przebieg badania
Policy Delphi*

Respondentem w badaniu delfickim jest ekspert

- Delphi to rodzaj **badania eksperckiego**
- W badaniu powinny brać udział **osoby, które posiadają wiedzę w zakresie problemu objętego badaniem**
- Właściwy **dobór ekspertów** do badania jest jednym z ważniejszych **czynników sukcesu metody**:
 - wiedza ekspercka to warunek zdolności prognostycznej grupy i trafności prognozy
 - im lepiej poinformowani eksperci, tym większa trafność prognoz
- Badania z reguły są prowadzone na małych próbach < 30 osób

- Doborem powinna rządzić **zasada maksymalnej różnorodności**:
 - nie tylko doświadczeń i wiedzy zawodowej
 - również „poziomu eksperckości” (optymizm top-ekspertów)

■ Dlaczego informacja zwrotna w badaniu delfickim jest tak ważna?

- Informacja przekazywana uczestnikom między rundami w celu poprawy trafności indywidualnych prognoz
- Rodzaje feedbacku:
 - Statystyki – średnia, mediana, 1-szy kwartył, 3-ci kwartył, odchylenie ćwiartkowe, rozkład częstości
 - Argumenty (powody skrajnych opinii) – najbardziej efektywne
- Rodzaj feedbacku determinuje:
 - Trafność prognoz
 - Zmianę opinii
 - Osiągnięcie konsensusu

Badanie Delphi w Narodowym Programie Foresight Polska 2020, Pentor RI

■ Potencjalne obszary zastosowania metody delfickiej ■ w ewaluacji

1. W poszukiwaniu lepszych rekomendacji

- ~ niedostateczna jakość rekomendacji formułowanych w ewaluacjach
- ~ celem ewaluacji jest zwykle ocena skuteczności interwencji i/lub weryfikacja mechanizmu jej działania, znaczna część problemów przedstawianych w rekomendacjach dotyczy wadliwego zaprojektowania interwencji, ale tylko nieliczne proponowane działania dotyczą zmian konstrukcji programu (*R. Sobiech*)
- ~ ogranicza to efektywność procesu doskonalenia interwencji
- ~ w tworzeniu rekomendacji (rozwiązywaniu problemów o charakterze decyzyjnym) brakuje czasu, kompetencji i odpowiednich narzędzi analitycznych
- ~ panele eksperckie, organizowane często na końcu procesu badawczego, nie realizują tej roli w pełni
- ~ brakuje ustrukturalizowanego procesu komunikacji, zapewniającego skuteczność działania grupy w rozwiązaniu złożonego problemu
- ~ taki proces zapewnia **metoda delficka**

■ Potencjalne obszary zastosowania metody delfickiej ■ w ewaluacji

2. W poszukiwaniu lepszych teorii zmiany

- ~ przedmiotem ewaluacji *ex ante* powinna być teoria zmiany przyjęta w planowanej do podjęcia interwencji
- ~ w pytania typu *czy planowane do podjęcia działania przyniosą zakładane rezultaty (i w jaki sposób do tego dojdzie)* często wpisana jest niepewność; brak jest możliwości ich rozstrzygnięcia poprzez odwołanie do „twardych danych” czy precyzyjnych technik analitycznych
- ~ jako takie kwalifikują się doskonale do oceny metodą delficką
- ~ niepewnością obarczonych jest wiele zjawisk natury społecznej, politycznej, gospodarczej (i mechanizmów oddziaływania na te zjawiska), a takie są przedmiotem publicznych interwencji
- ~ wstępna (szacunkowa) weryfikacja teorii zmian wielu programów/projektów może być wykonywana z wykorzystaniem metody delfickiej, dostarczając rekomendacji odnośnie zmian w ich konstrukcji

■ Potencjalne obszary zastosowania innych metod badań foresightowych w programowaniu interwencji

W konstruowaniu lepszych teorii zmiany potencjał może mieć zaś **metoda scenariuszowa** i wypracowane na jej gruncie formalne zasady budowy scenariuszy.

Zarówno teoria (pożądaney) zmiany, jak i scenariusz rozwoju (pożądaney) przyszłości mają postać hipotez mówiących o związku przyczynowo-skutkowym między pewnymi działaniami a ich spodziewanymi rezultatami w przyszłości.

Dziękuję za uwagę.

**Rzeczpospolita
Polska**

Unia Europejska
Europejskie Fundusze
Strukturalne i Inwestycyjne

